

Skjellesvik, Tysfjord

2014

ARKEOLOGISK NØDUTGRAVING
Tromsø Museum – Universitetsmuseet

Ingar Figenschau

Lokalitet: Storskarvsteinen, Skjellesvik

Id.nr.: 16933

Kulturminnetype: Urgrav

Utgravd: 2014

Areal: 18,7 m2

Tiltakshaver: Tromsø Museum, Sametinget

Kommune: Tysfjord

Fylke: Nordland

Gnr/bnr: 4/5

Koordinater: X:555974,500, Y: 7572543,000

Feltleder: Ingar Figenschau

Prosjektansvarlig: Ingrid Sommerseth

Rapport: Ingar Figenschau

Prosjektnr.:

GISprosjekt:

Fotobase: TSAD32_

Gjenstandsbaser: TS15143.1-90.

Sammendrag:

I 2014 utførte Tromsø museum en nødutgraving av urgraven ved Skjellesvik grunnet moderne påvirkning. Det ble i 2013 sendt inn skjelettmateriale som ble datert til merovingertid.

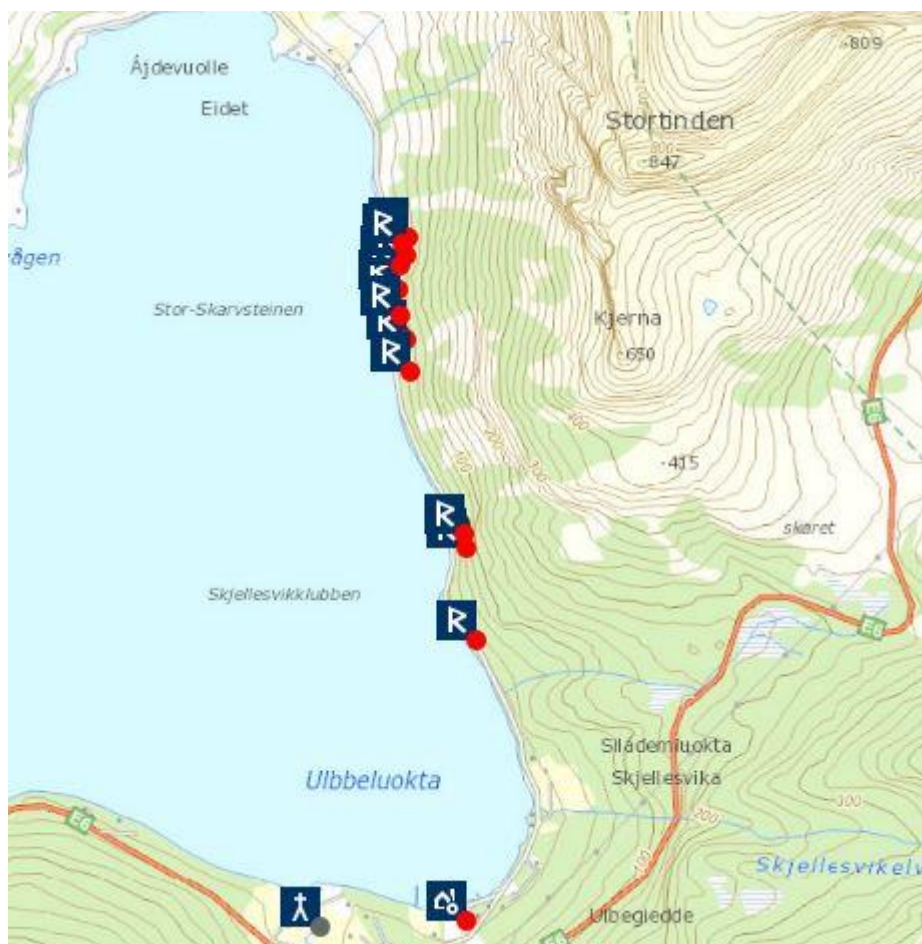
Nødutgravingen påviste tre ulike kontekster i hulrommet ved Storskarvsteinen. Disse besto av to konsentrasjoner av dyrebein og selve urgraven. Nødutgravingen tok inn over 100 ulike gjenstandsfunn som viser at lokaliteten samsvarer med datering, og at urgraven dermed er én av de få som med sikkerhet kan dateres til merovingertid.

1. Bakgrunn for undersøkelsene

Saksframstilling

Lokaliteten ved Storskarvsteinen i Skjellesvik, Tysfjord, har lenge vært kjent blant lokalbefolkningen samt kulturminneforvaltningen, og det er knyttet ulike tradisjonsfortellinger knyttet til selve graven. Blant annet skal det ha vært fiskere som enten har overnattet i området og blitt tatt av skred, eller seilt forbi og forlist slik at beinene havnet i ura. Det finnes flere versjoner og forklaringer lokalt på urgravens opphav, noe som viser til en kjennskap til lokaliteten over lengre tid. Tidlig på 1980-tallet ble Eideveien bygget og knyttet dermed en landlig forbindelse mellom Skjellesvik og Eidet. Dette gjorde også at urgrava ble lettere tilgjengelig.

I 2005 ble det i en statusrapport fra NIKU registrert et omfattende skadeomfang på samiske urgravslokaliteter (Myrvoll 2005), og Sametinget søkte derfor i 2009 om ekstra midler fra Riksantikvaren om midler til en utarbeidelse av en skjøtelsesplan for urgravsfeltet i Skrovkjosen, Tysfjord kommune. Før en ytterligere registrering ble utført i området, var det kun én kjent urgravslokalitet (Id.Nr. 16933 Storskarvsteinen). Men det ble i løpet av registreringsarbeidet i 2009 registrert ytterligere ti kulturminner, bestående av beingjemmer, offersteder og urgraver. I skjøtelsesplanen ble det argumentert for ytterligere dokumentasjon og skjøtsel da kulturminnene lå utsatt til og var sårbare (van der Spa 2009:4).

Figur 1: Kulturminner registrert i Skrovkjosen.

Sametinget har i de senere år registrert et stadig økende press i området da det er større ferdsel i området gjennom økt reiseliv og laksefiske. Urgraver er svært utsatte for slitasje og skader da de ofte ligger utsatte til i naturlige formasjoner. I Skrovkjosen ligger flere av urgravene så åpent til at bein har blitt flyttet på (van der Spa 2009:5). På bakgrunn av dette startet Sametinget i 2009 et skjøtelsesarbeid med utgangspunkt i gjennomføring av nyregistreringer, kontrollregistrering og intervju med

lokalbefolkningen som videre skulle danne grunnlag for en ny skjøtelsplan for området (van der Spa 2009:5).

I løpet av 2009 ble det registrert at flere deler av beinmaterialet var blitt flyttet på, og Sametinget søkte dermed om midler fra Riksantikvaren for å kunne sikre graven. Søknaden ble da dessverre avslått. Sametinget videreførte i 2011 skjøtelsplanen med enkelte endringer som tok sikte på å få en bedre skjøtsel og forvaltning av særlig Skrovkjosen. Før denne skjøtelsplanen ble satt i gang ble det i juni 2011 innrapporter et skjelettfunn i Skjellesvik og innmeldt til politiet. Skjelettmaterialet ble innhentet av politiet, og ble først senere knyttet til urgraven i Skjellesvik (Fremover 16.06.2011).

Etter dialog med Riksantikvaren og Tromsø museum ble beinmaterialet fra Storskarvsteinen i november 2013 fraktet til Tromsø museum for datering samt osteologisk og fysisk antropologisk undersøkelse. Identifisering av beinmaterialet ble gjennomført 13. november 2013 av Julia Holme Damman og Dikka Storm, og resulterte i 11 osteologiske identifiserbare funn, samt 7 myntfunn. Det ble også tatt ut en prøve fra beinkollagen tilhørende hodeskalle som ga en datering 640-680 evt (2 sigma kalibrering med 95% sannsynlighet). Analysen ble utført av Beta Analytic Inc, Miami USA.

I kraft av disse hendelsene ble det vedtatt tiltak som skulle sikre undersøkelse av materialet og videre en gjenbegraving av materialet. Dette skulle gjøres i regi av Sametinget og Tromsø museum. Den arkeologiske undersøkelsen ble gjennomført i juli 2014 med deltagere fra Tromsø museum, Sametinget ved Drag og Sametingets kulturminneseksjon.

Figur 2: Flyttede skjelettmateriale fra 2009. FOTO: Sander Andersen (ARKIVFOTO) / NRK.

Prosjektplan

Prosjektplanen for den arkeologiske undersøkelsen ved Storskarvsteinen tok utgangspunkt i et kulturminne som ble tolket som sterkt forstyrret. Da det var noe usikkerhet rundt omfanget av moderne aktivitet ved lokaliteten var en av hovedpunktene for undersøkelsen å dokumentere urgraven in-situ. Dette for å kunne skaffe en oversikt over selve hulrommet, men også få et overblikk over eventuelle konstruksjoner, inngrep, moderne aktivitet samt lokalisere eventuelle funn.

Den praktiske delen av prosjektplanen tok sikte på å dokumentere hulrommet hvor lengde, dybde og oppbygning var viktig. Da hulrommet ga noen praktiske utfordringer i forhold til dokumentasjon ble det valgt å anvende foto som utgangspunkt. Dette på grunn av at det ville vært tidkrevende og praktisk utfordrende å anvende totalstasjon i en slik kontekst. Sammen med ordinær fotodokumentasjon skulle det også forsøkes å anvende fotogrammetri på lokaliteten som et forsøksprosjekt. Fotogrammetri tar i bruk en serie av foto som behandles av dataprogram for å kunne danne en punktsky fra foto. Ut av punktskyen danner programmet en tredimensjonal presentasjon av foto. Den tar de todimensjonale data fra foto og omdanner dette til en tredimensjonal fremstilling. Dette gjør dokumentasjon praktisk, raskt og presist. All dokumentasjon ble dermed gjort ved foto og fotogrammetri.

2. Forløp, tidsrom og personale

Prosjektleder fra Tromsø Museum var Ingrid Sommerseth, prosjektansvarlig ved Tromsø Museum var Keth Lind. Organiseringen av prosjektet ble gjort i samarbeid med Sametinget, og det ble gjennomført med deltagere fra Tromsø museum, Sametinget ved Drag og Sametingets kulturminneseksjon. For den arkeologiske undersøkelsen var det en feltleder med ansvar for faglig og praktisk gjennomføring av undersøkelsen i henhold til prosjektplanen med videre ansvar for faglig gjennomføring, dokumentasjon, innsamling av arkeologisk data og rapport. Dokumentasjon med fotogrammetri ble gjort av Ingar Figenschau, mens fotodokumentasjon ble utført av Silje Sivertsvik.

Den arkeologiske undersøkelsen ble utført i perioden 01.07. -03.07.2014, med reisedager den 30.06.14 og 04.07.2014. Deltagerne besto av Andreas Stångberg, arkeolog og fagleder ved Sametingets Kulturminneseksjon ved Varangerbotn. Arne Håkon Thomassen, arkeolog og seniorrådgiver Sametinget ved Drag. Ingar Figenschau, arkeolog og feltleder ved Tromsø museum. Silje Sivertsvik, arkeolog ved Tromsø museum.

Forarbeid, utgraving, etterarbeid (dagsverk)

Utgravningen ble utført i løpet av tre arbeidsdager med to reisedager, tilvarende fem dagsverk per person. Totalt ble det anvendt ti dagsverk i felt for Tromsø museum, inkludert transport, pakking og annen logistikk. Etterarbeidet ble utført i løpet av høsten 2014 og det ble benyttet 5 dagsverk til etterarbeid.

Undersøkellesforhold

Tilkomsten til lokaliteten ble gjort med bil, og alt nødvendig utstyr ble fraktet til felt. Feltpersonell bodde i hytte på Ballangen camping og alt av digitalt bearbeiding og etterbehandling i felt ble utført her. Transport til felt startet ved Ballangen 07.45 og arbeidet i felt ble avsluttet 15.30.

Lokaliteten ligger litt under 2 kilometer i nordlig retning fra E6 mot Skarberget, og ligger mellom Eidet i nord og Skjellesvik i sør. Fra E6 går en smal grusvei som ligger mellom sjøen og Eiddinden, noe som gjorde transport og feltarbeid lett. Værforholdene under oppholdet var svært fint med sol og relativt gode temperaturer. Dette gjorde også at arbeidet inni hulrommet ble ganske avkjølende.

Undersøkellesforholdene i selve hulrommet var noe krevende da det var trangt, mørkt og ulendt terreng. Det ble tatt med aggregat slik at vi kunne ha arbeidslys under undersøkellesene. Aggregatet ble satt like ved vegen og kabel ble strekt opp til hulrommet. Vi anvendte tre arbeidslys, noe som var helt avgjørende for arbeidet – særlig med tanke på lysforhold for fotodokumentasjon. Lysforholdene ble generelt gode.

Figur 3: Arne Håkon Thomassen og Silje Sivertsvik (skjult) arbeider under trange forhold innerst i hulrommet. Bak Thomassen ligger en liten flate med to funnkonsentrasjoner med dyrebein. Ikke en plass å jobbe hvis man har klaustrofobi.

Formidling

Formidlingen ble foretatt i felt enten via kontakt med media eller lokalbefolkningen. I løpet av arbeidsoppholdet hadde vi også besøk av media, hvor det ble formidlet og informert om kulturminnet og området generelt, samtidig som det ble forsøkt å gi litt

bakgrunnsinformasjon rundt saken. Saken ble publisert i avisen Fremover den 07.07.2014. Vi ble også kontaktet av enkelte av lokalbefolkning, hvorpå flere hadde ulike historier om opphavet til skjelettmaterielt – nesten alle var utelukket basert på historier fortalt gjennom generasjonsledd og de fleste omhandlet fiskere og personer som hadde forulykket i ura eller sjøen.

Figur 4: Lokaliteten ligger mellom Eidet og Skjellesvik i Tysfjord kommune.

3. Beliggenhet, topografi, vegetasjon

Lokaliteten ligger innerst i Skrovkjosen, like ved Klubbvikhola midt i Uran. Skrovkjosen danner en relativt lun vik med flatere terreng i nord og sør, mens det i øst møter fjellfoten tilhørende Eidtinden. Terrenget mellom Eidet og Skjellesvik består av ei bratt li med ei stor ur (Uran) med utstrekning på ca. 1700 meter. Like over Uran kan man se den spesielle fjellformasjonen «Kjerna» (Stalotjhåkka) som er et stort kjerneformet fjellparti som er godt synlig. Beliggenheten har før vegen dermed vært vanskelig tilgjengelig.

Topografien ved lokaliteten består av bratt hellende landskap fra sjøen og opp mot Eidtinden. Dagens veg ligger ca. 20 meter over havet og har laget en liten flate langs ura. Bortsett fra en del bjørkeskog er det ved lokaliteten ur bestående av store steiner og utgjør et krevende terreng. Fra lokaliteten har man godt utsyn ut Skrovkjosen og over omkringliggende terreng.

Figur 5: Utsyn fra lokaliteten mot Rødbergan og Skårneskollen med Sildevågen til høyre.

4. Kulturmiljø

Tidligere funn og øvrige registrerte kulturminner:

Det er gjort flere funn som er satt i sammenheng med urgraver fra Tysfjord, hvorpå en av disse er datert til tidlig metalltid på bakgrunn av typologi. Informasjon er hentet fra Schanche (2000).

ID-nummer	Funn	Funnkontekst	Lokalitet
C 25531	Kar av asbestkeramikk av Kjelmøy-type.	Funnet i bergsprekk sammen med beinfliser.	Kvitstein, Tysfjord
TS 2618-19	Hestekoformet ringspenne med fasetterte knopper av bronse, dobbeltkam av bein. Kvinne.	Funnet sammen med skjelett, never og bjørkestokker. Stammer fra grav i ur under heller.	Skrebukt, Ytre Kjelvik, Tysfjord. Datert til 1000-1100 evt.
TS 4330 a-b	Hestekoformet ringspenne med fasettert knopper, fingerring av bronse. Kvinne.	Stammer fra grav under steinblokk i berghule, ur.	Eitervika (Urvika), Tysfjord. Datert til 1000-1100 evt.

C 11244, C 11343	Kjede/hylster av bronseblikk, biter av jernkniv. Mann.	Funnet sammen med kranium i berghule. Svøpt i never.	Lappholmen, Tysfjord. Datert til 1000-1200 evt.
TS 9833	Skjelettdeler.	Skjelettdeler fra hulrom under steinblokk i ur.	Kjær Østre, Tysfjord.
1965/94, Al. 4998b	Skjelettdeler og never. Kvinne.	Skjelettdeler og never funnet i grav under stor steinblokk i ur.	Vestre Skarberget, Tysfjord.
TS 1961/100, Al. 4862	Hodeskalle med neversvøp.	Hodeskalle med neversvøp fra hulrom i storsteinet ur	Kjærklubben, Kjær Østre, Tysfjord.
TS 1969/77, Al 4777	Skjelettdeler.	Skjelettdeler fra grav i storsteinet ur.	Ukjent lokalitet, Tysfjord.
Al. 893, 894, 895, 896	Neversvøp, rester av pulk med trenagler. Menn.	Skjelettresten fra minst 4 graver med rester av neversvøp, rester av pulk med trenagler. Funnet i hulrom under heller i ur.	Hulløya, Tysfjord.
Al. 890	Skjelettresten, never og bearbeidet trestykke.	Grav i ur.	Eitervika, Tysfjord.
Al. 1338	Skjelettresten, sydd neversvøp (helt innsydd), 3 sylindrerformede neverbeholdere. Mann.	Grav fra heller i ur (gjenmurt).	Eitervika, Tysfjord.
Al. 1339	Skjelettresten fra flere individer, litt never.	Grav under stein i ur.	Eitervika, Tysfjord.
Al. 1340-41	Skjelettresten og never fra 2 graver.	Hulrom i ur.	Eitervika, Tysfjord.
Al. 1342	Skjelettdeler	Ur i utmark.	Ørnes gård, Tysfjord.
ØK 10017 D02 R2	Skjelettresten og never, kjeve av storfe/hest	Skiltet som fredet samisk kulturminne.	Eidet, Tysfjord.
?	Skjelett i never	Funnet i 1960. Ikke ivaretatt. Funnet i ur.	Under foten av Svensketind, Tysfjord.

Skrovkjosen:

I området ved Skrovkjosen er det registrert totalt 13 kulturminner, hvorav 11 er automatisk fredet. Identitetsnummeret henviser til Askeladdens database. Disse består av:

Skjerneset	Id.Nr. 36935	Gravrøys.
Skrovkjosen	Id.Nr 129966	Hulrom med beinfunn.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129967	Hulrom med beinfunn.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129974	Hulrom med dyrebein.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129594	Hulrom med beinfunn og never.
Under Eide	Id.Nr. 129576	Hulrom med beinfunn og mulig offersted.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129575	Hulrom med beinfunn.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129482	4 enkeltminner bestående av urgrav, offersted og beingjemme.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129972	Hulrom med beinfunn.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129968	Hulrom med beinfunn.
Skrovkjosen	Id.Nr. 129970	Hulrom med beinfunn.

De fleste registreringene er gjort i naturlige hulrom, flyttblokker og klippeblokker. Av 11 registreringene er 7 intakte, mens de resterende er skadet av moderne inngrep. Id.Nr. 129970, 129968, 129482 (2-3), 129575, 129576 (1-2), 129974, 129967 og 129966 er alle registrert som beingjemmer. Flere av disse har dyrebein i hulrom og bein kilt i mellom steiner. Id.Nr 129972, 129482 (4), 129576 (3) er registrert som mulige offersteder, mens Id.Nr 129482 (1), 129594 sammen med lokaliteten Id.Nr 16933 er registrert som urgrav.

Registreringene viser at området har en funntetthet som tyder på stedet har hatt en viktig betydning gjennom historien. Det er gjennomgående at lokalitetene inneholder delvis store forekomster av dyrebein, og at disse kan kontekstuell tolkes som offerplasser og beingjemmer. Klassifiseringene av lokalitetene tar grunnlag i funntype. Funn av menneskebein er definert som urgrav, funn av dyrehorn- og bein er definert som offersted og der det kun er funnet bein uten sikkerhet kan artsdefineres er klassifisert som mulig beingjemme (van der Spa 2009:10).

Andre arkeologiske undersøkelser:

Det er ikke gjort mange arkeologiske undersøkelser i området som omhandler samiske kulturminner. Men det er tydelig på bakgrunn av de registreringene som er gjort i Tysfjord kommune at det har vært en samisk tilstedeværelse i området over lang tid. De undersøkelser og utgravninger som er gjennomført er i all hovedsak gjort før 1970.

Lappholmen (C 11244 og C 11343, Al. 888): Arkeologisk utgraving av berghule på Lappholmen, Tysfjord. Utgravd av K. E. Schreiner, 1931.

Vestre Skarberget (1965/94, Al 4998b): Arkeologisk undersøkelse i regi av Povl Simonsen.

Audhild Schanche (2000) gjennomgikk og undersøkte 7 ulike lokaliteter fra Kramvik i nord til Spildra i sør. Det inngår 396 gravfunn i Schanches avhandling, og selv om 207 av disse stammer fra Varanger er det likevel interessant at det er forekommer store konsentrasjoner i Tysfjord og Salten i Nordland. Troms har i mindre grad samme funnhypphet. Dateringsmessig ligger urgravene i Schanches materiale fra tidlig metalltid og frem til 1600-tallet. Sikre funn fra tidlig metalltid og størstedelen av funn fra jernalderen stammer fra Varanger.

Funn som er gjort i tilknytting til de eldste gravene består av dyrebein, skjell, fiskebein, asbestkeramikk, bein- og hornredskaper og enkelte jernfunn. I løpet av jernalderen dukker det opp flere importerte smykker og andre funn av østlig karakter som et ytterligere funnkategori i tillegg til dyrebein og beinredskaper. Også i jernalderen er funnhyppheten størst i Varanger. I løpet av middelalderen fortsetter neversvøp og det blir vanligere med pulk, og etter hvert kister. Det forekommer mindre dyrebein, og det er registrert enkelte tamdyrbein. Østlige funn minker, og Varanger mister i løpet av denne perioden den dominerende funnhyppheten (Schanche 2000).

Kulturmiljø og historisk kontekst

Urgraver er en gravskikk som i all hovedsak er samisk, og er en av de lengstlevende gravtradisjonene som har eksistert i Skandinavia. Gravskikken oppstår i løpet av årtusenet før vår tidsregning, og går helt opp til 1700-tallet. Urgraver har siden midten av 1830-tallet vært en fysisk kilde for samisk forhistorie, men det er i mindre grad blitt utført systematiske arkeologiske undersøkelser før Audhild Schanches doktorgradsavhandling «*Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid*» (2000) (Hansen og Olsen 2004:116).

Den geografiske spredningen av urgraver dekker områdene Nord-Norge, Trøndelag og Norrland, med en klar konsentrasjon rundt Varanger (Hansen og Olsen 2004:116-117). Audhild Schanche definerer også områdene rundt Laksefjord, Porsanger, Kvænangen, Tysfjord, Salten og Tärna i Sverige som områder med større forekomster av urgraver. Finnmark har til sammen 264 urgraver, Troms 32 og Nordland 71 (Schanche 2000:160-162). Av de 71 registrerte urgravene fra Nordland, er det funnet hele 21 urgraver i Tysfjord – noe som peker på at området har vært av betydning for samisk bosetting og tilstedeværelse.

De fleste urgravene er tilknyttet kyst og fjordområder, men det er også enkelte indre fjordløp som er benyttet. Finnmark og Nordland representerer en slik lokalisering, mens det i Troms i de fleste tilfeller er anlagt til øyer og ytterkyst (Schanche 2000:160). Fra Salten i Nordland endrer bildet seg når man beveger seg sørover, hvorpå størstedelen er å finne innover på fastlandet (Schanche 2000:162). Den geografiske utbredelsen viser dermed til en del klare likhetstrekk i forhold til lokalisering, men innehar også en del variasjoner relatert til geografisk plassering. Dette kan ha sin årsak i både ulike lokale variasjoner samt gruppetilhørighet, men samtidig er den store tidsdybden en faktor som innehar variabler både i forhold til ytre påvirkninger, kontaktnettverk, økonomiske forhold, samt indre kulturelle endringer.

Audhild Schanche har i sin doktorgradsavhandling «*Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid*» (2000) inndelt urgravene i ulike undertyper. Det er viktig å påpeke at slike inndelinger ofte fanger inn et stort materiale, og for å kunne behandle det vitenskapelig er det ofte systematisert på en måte som kan forenkle de store variasjonene som ligger i materialet. Det vil alltid være elementer som ikke «passer» inn i slike kategorier, og variasjonen som ligger i materialet kan derfor ofte bli «temmet» for å kunne bli enklere å behandle. Derfor må ikke slike inndelinger forstås som fasit på et stort materiale. Det vil alltid være enkelte variabler som ikke like enkelt lar seg fange i en slik stor materialgjennomgang.

Schanches inndelinger består av *Murte kamre i ur*. Disse er konstruerte steinkammer anlagt i eller på ura, eller i berghuler hvor kammerveggene kan være frittstående eller anlagt i tilknytting til bergvegger. Kamrene har også tildekte steintak.

Røyser består av steinrøyser anlagt med tilgjengelig stein i skråstilte eller lagte steinkonstruksjoner. De kan inneholde steinkiste plassert i senter for røyseren.

Steinsettinger er ofte markerte med lave steinsettinger eller konstruerte steinrammer i ura.

Naturlige hulrom og hellere er anlagte graver i berghuler, under overheng, i bergsprekker og under og mellom steiner i ur. Ofte er de lagt i tilknytting til fjellsider og hellende rasurer eller områder med forekomster av flyttblokker. De kan også ha oppmuring foran åpning, og ha markerte steinkammer.

Groper består av søkk i ur som er resultat av nedraste kammer, eller at organisk materiale har forvitret og skapt et søkk i ura. Enkelte kan også ha en markert steinvoll rundt gropen (Schanche 2000:157-158).

Det er tidligere datert 30 urgraver ved hjelp av ^{14}C , og flere er også datert med utgangspunkt i typologi. Flere graver fra Varanger dateres på bakgrunn av ^{14}C tilbake til tidlig metalltid, mens de øvrige dateres til jernalder og middelalder. Typologiske dateringer av urgraver viser til en lignende trend hvor de innbefatter tidlig metalltid, yngre jernalder, middelalder og senmiddelalder (Schanche 2000: 166-168, 172). Den generelle trenden tilknyttet datering er at de eldste urgravene nesten utelukkende stammer fra Varanger, mens det utover gjennom jernalder og middelalder blir en økning i urgraver i de resterende områdene. Det bør her nevnes at det er en typologisk datering til tidlig metalltid som stammer fra Tysfjord (C 25531) basert på funn av asbestkeramikk. Det er også verdt å merke seg at perioden 300-800 evt. tidligere kun er gjort daterbare funn i Varanger (Schanche 2000:188). Av de daterte urgravene er det desidert størst andel av typen anlagt i huler, hellere i berg og under stein. Dette gjelder også urgraven fra Skjellesvik.

Etableringen av urgravskikken er av flere argumentert for å være et klart brudd med tidligere gravskikker, hvor urgraven ble anlagt på en definert og adskilt plass fra boplassen. Samtidig virker det som om skikken ikke i like stor grad er forbeholdt utvalgte personer, men i større grad favner om en større representativ andel av den samiske befolkningen (Hansen og Olsen 2004:121). De tidligste urgravene vitner om en definert og etablert

forståelse av identitet og tilhørighet, og spredningen av gravskikken gjennom yngre jernalder og middelalder er satt i sammenheng med en økende kontaktflate med andre kulturer som skapte et større press på tradisjonelle samiske verdier og identitet. Innenfor denne tidsperioden er det også gjort funn av bjørnegraver og metalloffer som kan ha inngått i en større definering av en felles etnisk konsolideringsprosess innenfor den samiske kulturen overfor en stadig økende kontaktflate med andre kulturer (Hansen og Olsen 2004:121).

Dateringen fra urgraven fra Skjellesvik viser at skjelettmaterialet stammer fra 640-680 evt, som setter materialet inn i merovingertid, yngre jernalder. Tidligere er det registrert flere urgraver i Tysfjord, hvor de to største feltene er Urvika nær Kjøpsvik og Skrovkjosen (Skjellesvik). Feltet i Urvika er typologisk datert på bakgrunn av gravgods med østlig opphav til perioden 900-1100 evt (Gjessing 1927, Nielssen 1990:57). Frem til nå har dette vært de eldste kjente urgravene fra Tysfjord, og det har tidligere ikke blitt utført noen arkeologiske undersøkelser av feltet i Skrovkjosen. Derfor er dateringen fra urgraven ved Skrovkjosen særlig interessant både sett i et lokalt perspektiv, men også i et større regionalt bilde. Særlig da det utenom Varanger er få urgraver som dateres før 800 evt (Schanche 2000:173).

I det skriftlige kildeomfanget er det først rundt ca. 1500 at det benevnes en samisk gårdsbosetting i Skrovkjosen. I følge den svenske skattelisten fra 1559 er det 4 samiske skattebetalere/familier i Skrovkjosen. Utover 1600-tallet virker det som om de samiske familiene som holdt til her mest sannsynlig bofaste fiskerbønder med vekseldrift og sommersæter for buskap (Nielssen 1990:263, 323). Først i løpet av 1700-tallet virker det som om bumenn startet å bosette seg i Skrovkjosen, og på starten av 1800-tallet var mye av de samiske gårdene assimilert inn i det norske samfunnet, og rundt 1850 kom det store tilflyttinger fra Hardanger som bosatte seg i Skrovkjosen. Etter dette var det få spor igjen av den opprinnelige samiske bosettingen i Skrovkjosen (Nielssen 1994:238, 282-283).

Undersøkelsens relevans:

Nødutgravningen ved Skjellesvik kan bidra til å få en økt forståelse for den samiske tilstedeværelsen i Tysfjord. Ikke bare kan den bidra med ny data i forhold til ernæring og kosthold, men også bidra med en datering som kan settes i relasjon til de andre urgravene fra Tysfjord. Samtidig kan den arkeologiske historien være med på å berike og forlenge den historiske dokumentasjonen man har fra området. Videre viser lokaliteten fra Skjellesvik at urgravsskikken har et bredere utbredelsesområde som også dekker et større tidsperspektiv. Særlig er dateringen til merovingertid spennende da jernalderen generelt sett har få daterte urgraver.

5. Målsetting og prioriteringer:

Historisk sett er Skrovkjosen og Tysfjord generelt et område som har en lengre samisk tilstedeværelse, men i dag er det få fysiske spor og lite kjennskap til den samiske kulturhistorien i området. De historiske kildene løper fra ca. 1500 og frem til 1850, hvor den samiske kulturhistorien etter dette er mer eller mindre er blitt glemt. Dette ble også understreket gjennom informanter som ble intervjuet i tilknytning til skjøtselsplanen for Skrovkjosen. Her ble det formidlet liten eller ingen kjennskap til Skrovkjosens tidligere kulturhistoriske kontekst. Forklaringen på skjelettmaterialet i ura ble tolket som rester etter

forulykkede enten ved forlis eller ulykker i selve ura, en historie som deres forfedre har berettet (van der Spa 2009:8). Dette var også noen man opplevde under den arkeologiske undersøkelsen, hvor folk stoppet og ville «forklare» skjelettmaterialet, og da i alt annet enn en samisk kontekst. Her ligger kanskje den største fremtidige målsettingen rundt kulturminnet; å formidle den samiske kulturhistorien på en informativ og kontekstbasert måte.

Ettersom lokaliteten over lengre tid har blitt utsatt for moderne virksomhet og antageligvis har blitt utsatt for ulike inngrep over en lengre tid, var det viktig å få dokumentert eventuelle synlige påvirkninger og om disse kunne påvises ved befaring. Ved tidligere oppslag i media er det bragt på det rene at flere deler av skjelettmaterialet har tidligere blitt flyttet på, og siste hendelse brakte med seg flere deler inn til politistasjonen. Det var også tydelig at folk har forsøkt å legge igjen «moderne offergaver» samt konstruert en liten steinmur ved inngangen til hulrommet.

I følge prosjektplanen var den overordnede målsettingen å dokumentere hulrommet, eventuelle konstruksjoner, lokalisere og dokumentere funn og grav, samt å samle inn det skjelett- og funnmaterialet som ble lokalisert. Hvis det ble påtruffet stratigrafi eller andre daterbare organisk masse, skulle det tas prøve samt tegne profil.

På bakgrunn av disse forutsetningene ble nødutgravings problemstillinger formulert med mål om å dokumentere hulrommet in-situ. Dette var for å best mulig dokumentere lokalitetens tilstand og eventuelle påvise moderne forstyrrelser som har blitt påført kulturminnet. Videre ble det viktig å gjennomføre en befaring av hulrommet, slik at man kunne få en klar oversikt over innhold, eventuelle konstruksjoner, gravens lokalitet og funnspredning. Videre var det viktig å få dokumentert og samlet inn de funn som ble påvist.

For å følge opp den overordnede prosjektplanen ble det valgt å anvende fotogrammetri på dokumentasjonen av hulrommet (se pkt. 6). Dette først og fremst for å kunne gi en så nøyaktig dokumentasjon av lokaliteten som mulig, samtidig som det er tidsbesparende og svært nøyaktig i forhold til tradisjonell tegning. Da det var ønskelig å lokalisere eventuelle konstruksjoner og funn ble det anvendt vanlig fotodokumentasjon i forhold til funnflatene. Her ble det fokusert på å ta bildesekvenser for ulike funnsekvenser samtidig som man ga funnene fortløpende funn-ID.

På selve graven ble det valgt å bruke både fotogrammetri og vanlig fotodokumentasjon. Dette ble gjort for å få best mulig dokumentert de ulike sekvensene i graven (fotogrammetri), og in-situ fotodokumentasjon av funn og skjelettmateriale (vanlig fotodokumentasjon). Denne kombinasjonen gjorde det mulig å få dokumentert graven på en god måte både i forhold til kontekst og tidsforbruk.

Prioriteringene og strategien jfr. prosjektplanen ble lagt opp til synsbefaring og lokalisering av funn, eventuelle konstruksjoner, skjelettmateriale og grav, før det ble tatt fotogrammetri av hele hulrommet. Deretter ble det påbegynt dokumentasjon og fortløpende inntaking av funn slik at man beveget seg ut fra hulrommets indre del til åpningen.

6. Undersøkellesmetode og dokumentasjon

Som nevnt tidligere var det ikke praktisk mulig å anvende totalstasjonen i en slik kontekst, da hulrommet både var trangt og mørkt. Samtidig ble den arkeologiske undersøkelsen ansett som en nødutgraving med fastsatt tid på ei uke, hvilket gir 3 effektive gravedager. Kombinert med den skisserte prosjektplanen ble det derfor valgt å anvende fotogrammetri og vanlig fotodokumentasjon av urgraven.

For å skaffe seg best mulig oversikt over lokaliteten ble det først utført vanlig synfaring og søk i hulrommet. Utfordringen her var å få lyssatt de ulike områdene på en slik måte at man kunne få undersøkt disse på en tilfredsstillende måte. Det ble startet innerst i hulrommet, og deretter beveget man seg ut mot inngangspartiet. Det ble påvist 3 ulike kontekster og noen enkeltfunn.

Kontekstene ble avgrenset før neste steg kunne igangsettes. Som et arkeologisk felteksperiment ble det tatt fotogrammetri av hele hulrommet. Fotogrammetri anvender vanlig fotokamera som i kombinasjon med dataprogrammet Photoscan kan generere høyoppløselige 3D-modeller. I praksis settes det ut minimum tre triggpunkter (målepunkter som benyttes for å kunne gi modellen relasjonspunkter både til georeferering og modell) før man tar sekvensielle, overlappende fotos av lokaliteten. Videre ble det benyttet aggregat for å kunne få nok lys til både fotodokumentasjon og befaring. Det ble brukt 3 vanlige arbeidslys slik at man fikk lys fra flere vinkler. Det ble tatt over 200 bilder til fotogrammetri av hulrommet.

Da hulrommet besto av svært mange dybdeparametere og ulik arbeidshøyde, var utfordringen å få tatt mange nok foto som dekket flest mulige vinkler. Det ble benyttet mindre triggpunkter som ble festet med festepasta på stein. Da vi ikke hadde mulighet for å benytte totalstasjon, ble triggpunktene målt med innbyrdes trianguleringslengde. Det ble videre valgt å legge ut 2 triggpunktstriangler, da hulrommet var såpass stort og krevende. Dokumentasjonen ble tatt i mindre sekvenser da både lysforhold og plass gjorde det nødvendig å ta dokumentasjonen stegvis. Da det ikke kunne påvises noen konstruksjoner rundt graven ble det valgt å ta 3 sekvenser med fotogrammetri for å best dokumentere topp, hovednivå og bunn.

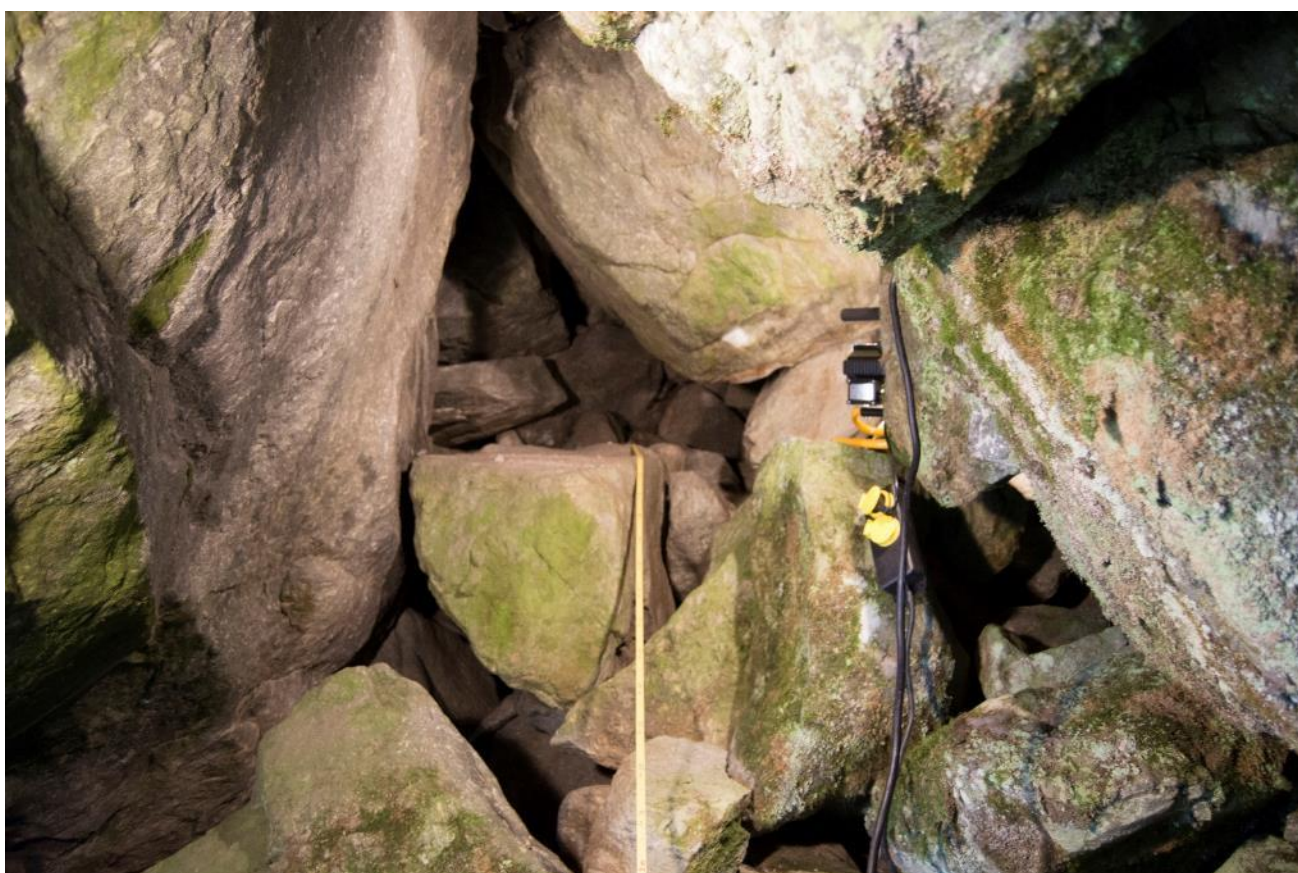
Sammen med fotogrammetri ble det brukt vanlig fotodokumentasjon av funn og kontekster. Det ble tatt bilder av en samlet funnflate med angitte funn-ID fortløpende slik at alle funn ble fotografert og dokumentert in-situ.

De forskjellige funnkontekstene ble utgravd i ulike sekvenser. Det ble tatt foto av in-situ beliggenhet før funnene ble tatt inn. Når nivået var ferdig dokumentert ble det forsiktig fjernet steiner slik at man kunne få frem neste funnivå. Da det i all hovedsak ikke ble påvist noen klare konstruksjoner var dette en fremgangsmåte som lot seg kombinere med dokumentasjonsteknikken. Dette ble gjort til det ikke ble observert flere funn, eller da det ikke var mulig å fortsette av sikkerhetsmessige årsaker.

7. Observasjoner, resultater og analyse

Observasjon og beskrivelse:

Etter synfaring i hulrommet ble det klart at denne var større enn først antatt. Hulrommet besto av et større hovedkammer som defineres av to store skråstilte flyttblokker. Dette skapte en relativt høy pyramideform med drypphøyde i midten på ca. 2,6 meter. Nord fra hovedkammeret gikk det en skrånende passasje bestående av større urstein. Denne seksjonen var ca. 4,3 meter lang målt fra hovedkammeret, med en bredde på ca. 2,3 meter. Det var også en liten avløper i denne seksjonen mot øst som ble målt til ca. 1,5 meter lang. Denne passasjen besto av relativt store steiner i et relativt bratt terreng som gikk opp mot nord med skråstilte steiner langs siden og opp mot tak. Her ble det ikke påvist noen funn eller strukturer.

Figur 6: Nordlig passasje mot nord. Ved arbeidslys går en liten avstikker mot øst.

Figur 7: Østlig flate med funnkonsentrasjon sør. Her ble det funnet konsentrasjoner med dyrebein og skjell.

Fra hovedkammeret skrådde det en passasje opp mot øst som endte opp i en liten flate med 2 funnkonsentrasjoner bestående av dyrebein, dyretenner og skjell. Drypphøyden opp passasjen gikk fra 120-150 cm før det endte opp på ca. 85 cm på den østre flaten. Mot sør besto veggen av en større flyttblokk som skrådde opp, mens det i nord var flere mindre stein som hadde kilt seg fast. Fra den østre flaten gikk det en liten lav passasje opp mot nord på ca. 2 meter. Her var det rett og slett for liten plass til å kunne praktisk undersøke hele området, men det ble funnet noen dyretenner nederst mot flaten. Selve flaten lå mellom enden av hulrommet mot øst, mens det i vest var en rekke store steiner som dannet en langsgående kant fra nord til sør. Disse var såpass store at de tolkes som naturlig anlagt. På selve flaten ble det lokalisert funnkonsentrasjoner i nord og i sør. I nord lå funnene på en liten flate omgitt av vegg i nord og større steiner i vest. Konsentrasjonen i sør lå inntil vegg i sør og øst med større steiner i vest. Funnene besto av dyrebein, tenner, fiskebein og enkelte skjell. I den sørlige delen av flaten ble det observert flere skjell som var anlagt inn mellom sprekker i den østlige og sørlige bergveggen. Disse er mest sannsynlig lagt der av

mennesker. Det ble også observert enkelte funn av dyretenner og fiskebein i den østlige passasjens helning.

Figur 8: Hovedkammer sett mot østlig passasje. Urgraven ligger til høyre i bilde. Bak steinene, i mørket, ligger østlig flate.

Hovedkammeret besto av to store flyttblokker som sto skrått opp mot hverandre og dannet en pyramideform. Her var drypphøyden på hele 2,6 meter på sitt høyeste. Deler av bunnflaten besto av større steiner som dannet en relativt jevn flate, mens det i sør besto av mindre stein. Mot nord og øst avgrenses bunnflaten med store steiner. Mot utgangen i vest danner større steiner en smal innsnevring. Mot sør ligger urgraven, plassert inn mot den sørlige flyttblokken og steinlagt med relativt store steiner.

På en av de større steinene ved utgangen ble hodeskallen funnet i 2011, og det var ved ankomst tydelig at det var lagt små steiner oppå denne nylig. Her ble det tidligere (2011) registrert og tatt inn 7 moderne mynter fra perioden 1997-2006. De fleste steinene og flyttblokkene i hulrommet var

bevokst med mose og lav, men det var tydelig at moderne tilkomst har slitt bort veksten på steiner ved inngangen. Det ble også observert enkelte bein synlig i dagen ved graven. Disse skal også ha blitt flyttet i moderne tid (Thomassen pers. med). Den moderne påvirkningen gjorde det derfor noe vanskelig å definere gravens avgrensing på overflaten, samtidig som det heller ikke lot seg å avgjøre om det hadde vært noen form for oppmuring av kammer.

Graven ble utgravd ved å forsiktig fjerne steiner før man dokumenterte og tok inn de funn som var tilgjengelig. Det var 2-3 synlige bein like under flere større steiner. Etter at disse steinene ble fjernet ble det avdekket et konsentrert område bestående av flere bein omgitt av en del organisk materiale i form av tre, trebiter, never, mose og enkelte små skjell. Dette ble lett rensket frem og deretter ble det tatt fotogrammetri. Enkelte skjelettdeler virket å være omgitt av never. Skjelettdelene besto av større bein som tibia, leggbein, overarm, kragebein, ribbein, bekken og ryggvirvler, samt mindre bein tilhørende føtter. Bortsett fra de øverste skjelettdelene som kunne ses før man løftet bort stein, var de fleste beinene lagt ned i ura

og omgitt av organisk masse. Dette tyder på at størstedelen av graven mest sannsynlig har fått ligge i ro uten større moderne inngrep. Da ura var luftig ville ethvert større inngrep ha forårsaket en mye større forstyrrelse enn det som ble registrert ved utgravingen. Særlig gjelder dette skjelettdelene beliggenhet relatert til den omgitte organiske massen. Dette ble også erfart under utgravingen, da det skulle svært små bevegelser til før organisk masse og bein rørte på seg. Det var en pågående fare for at gjenstander kunne falle ned i de mange luftige sprekker som ura har dannet. Det var også relativt stor forskjell på vekstraten av lav på steinene. De øverste steinene hadde knapt lav på seg, mens steinene som lå under hadde en sterk tilvekst av grønn lav.

Figur 9: Til venstre ses graven slik den var før fjerning av de øverste steinene. Til høyre ses toppen av den intakte delen av graven. Man ser også forskjell på vekstrate av lav på steinene.

De organiske massene var sammenblandet og det lot seg ikke skille ut noen form for stratigrafi. Massene var svært løse og tørre, noe som vanskeliggjorde både dokumentasjon og funninntak. Det ble tatt ut flere prøver fra både topp og bunn av laget, både prøver av never og organisk masse ble tatt ut. Den organiske løsmassen ble tatt inn i større prøver, da det vanskelig lot seg å skille ut de ulike komponentene i dette. Det ble også funnet en del mindre skjell i disse massene. Disse ble tatt inn. Mot bunnen av graven ble det også funnet 2 store kuskjell like ved veskebeslaget.

Figur 10: Enkelte funn lå på utsatte steder og sto i fare for å falle ned i ura (t.v). De fleste av skjelettmaterialet lå omgitt av organisk materiale (t.h).

Det ble også registrert større trestokker relativt langt oppe i urgraven, mens det lengre ned ble funnet mindre biter og fliser. Helt i bunnen av graven ble det også funnet en bearbeidet tre-emne som virket å ha vært spisset og splittet i enden. De større delene av disse trebitene ble tatt inn, mens det ble tatt ut et utvalg av trefliser/biter.

Etter hvert som man nådde ned i graven ble det en stadig økende fare for nedrasing av de omgitte steinmassene. Det ble forsøkt å fjerne mest mulig av steinmassen slik at tilgangen til graven ble best mulig. Da man nådde bunnen av graven ble det observert 2-3 bein som lå ned i en bergsprekk. Disse kunne vi ikke nå på grunn av beliggenheten.

Strukturer:

Det ble ikke påvist noen tydelige strukturer i hulrommet.

Funn og skjelettmateriale:

Det ble totalt tatt inn 90 funn fra lokaliteten. Enkelte av funnene består av flere gjenstander, men disse er ofte funnet i tilhørende kontekst. Det ble funnet 3 ulike hovedkontekster, herunder 2 lokaliteter med dyrebein og selve urgraven. På den østre flaten ble lokalitetene delt inn i lokalitet nord og sør.

Det ble i 2013 tatt inn 13 skjelettdeler fra graven. Disse består av femur (lårbein venstre), humerus (overarmsbein), scapula, del av skalle med gane (muligens side av bakhodet), bekkenbein (høyre), mandibel (underkjeve med jekslene 5 på venstre og 4 på høyre), hodeskalle med 3 jeksler på høyre side i overkjeven, hodeskalle av lite dyr, dyrekjeve med stor tann. Bortsett fra disse enkeltfunnene ble det også funnet 2 deler tilhørende ribbein. Det ble tatt ut en karbondatering fra hodeskallen, som ga en datering til merovingertid.

I nødutgravningen fra 2014 ble det forsøkt å ta inn resterende beinmateriale, og de funn som blir presentert i det følgende stammer fra tre ulike kontekster. Gjennomgangen av skjelettmaterialet er foreløpig, og det kommer en osteologisk rapport med fullstendig gjennomgang av dette materialet.

Funn østre flate nord:

Ts. Nummer	Antall	Type	Materiale	Felt ID
15143.17	1	Albubein fra dyr	Bein	F104
15143.20	1	Leggbein fra dyr	Bein	F103
15143.24	1	Nakkevirvel fra dyr	Bein	F127
15143.26	3	2 dyretenner fra underkjeve. Tamdyr. 1 beinfragment fra kjeve	Tann/bein	F100-102
15143.27	2	2 dyrebein: del fra ribbein og ryggvirvel	Bein	F123-124
15143.28	1	Ryggvirvel fra dyr	Bein	F122
15143.29	1	Beinfragment fra dyr	Bein	F130

15143.32	3	2 dyretenner fra underkjeve. Tamdyr. 1 beinfragment fra kjeve	Tann/bein	F125-126
15143.43	1	Beinfragment fra dyr	Bein	F128
15143.44	2	Beinfragment fra dyr	Bein	F131/F133
15143.45	1	Skjell	Skjell	F129
15143.46	1	Tann fra dyr, sannsynlig hest/ku. Tannen stammer mest sannsynlig fra underkjeve	Tann	F132
15143.47	1	Beinfragment fra dyr	Bein	F134

Det ble totalt funnet 19 gjenstander ved den østre flaten, nord. Det ble funnet flest bein av dyr, noen tenner og ett skjell. Den midlertidige gjennomgangen av beinene og tennene peker mot at dette mest sannsynlig er tamdyr, herunder ku/hest. Det er i midlertidig usikkert om det er snakk om ett eller flere individer, men dette vil bli klargjort etter en osteologisk gjennomgang og rapport.

Figur 11: Dyrebein in situ ved østre flate, nord. Foto: Silje Sivertsvik.

Funn østre flate sør:

Ts. Nummer	Antall	Type	Materiale	Felt ID
15143.6	6	Fotbein fra dyr	Bein	F150-155
15143.7	1	Fuglebryst	Bein	F149
15143.8	1	Fragmentert dyrebein	Bein	F163
15143.9	1	Fotbein	Bein	F143
15143.10	1	Fragmentert dyrebein	Bein	F161
15143.11	1	Fotbein, dyr	Bein	F162

15143.12	2	Fotbein og fragmentert bein, dyr	Bein	F160
15143.13	3	1 tann og 2 fragmenterte bein, dyr	Tann/bein	F165
15143.14	1	Fotbein, dyr	Bein	F148
15143.15	1	Fotbein, dyr	Bein	F140
15143.16	3	Fragmenterte fotbein, dyr	Bein	F145-147
15143.18	3	Fotbein, dyr	Bein	F110-112
15143.19	1	Tann, dyr	Tann	F105
15143.22	1	Tann, dyr	Tann	F109
15143.23	3	3 fotbein, dyr	Bein	F106-108
15143.30	3	3 fotbein, dyr	Bein	F113-115
15143.31	1	Fotbein, dyr	Bein	F116
15143.33	2	Fragmentert bein, dyr	Bein	F159
15143.34	1	Fragmentert bein, dyr	Bein	F139
15143.35	3	3 fotbein, dyr	Bein	F136-138
15143.36	1	Tann, dyr	Tann	F141
15143.37	1	Ryggplate, dyr	Bein	F156
15143.38	1	Kjeve, gnager	Bein/tann	F147
15143.39	1	Kjeve, gnager	Bein/tann	F157
15143.40	1	Fotbein, dyr	Bein	F158
15143.41	1	Avføring, dyr	Organisk	Ingen ID
15143.48	1	Fragmentert bein, dyr	Bein	F135
15143.88	3	Skjell	Skjell	F144
15143.89	1	Beinkule, dyr	Bein	F164

Figur 12: Beifunn in situ ved østre flate, sør. Foto: Silje Sivertsvik.

I den sørlige konsentrasjonen var det totalt 45 gjenstandsfunn fordelt på 29 funnummer. Også her er det gjort flest funn av dyrebein, enkelte tenner, kjeve av gnager, skjell og avføring. På bakgrunn av gjenstandsfunnene er det mye som tyder på at det også her er snakk om tamdyr. Det som er slående her er de mange fotbeinene, som kan indikere flere individer. Dette vil bli klargjort etter en osteologisk gjennomgang og rapport. Det er også interessant at det foreligger flere ulike arter og typer dyr som er nedlagt på stedet. Større tamdyr er lagt sammen med fugl og smågnager i den sørlige konsentrasjonen.

Figur 13: Sneglehus lagt inn i sprekke i veggene ved den østlige flaten. Foto: Silje Sivertsvik.

En ting som var særegent i den sørlige delen av den østlige flaten, var flere funn av skjell og sneglehus inni sprekker i de omkringliggende vegger. Det var flere skjell som var tydelig lagt i egnede sprekker der de har ligget trygt. Ved gjennomgang av hele hulrommet var

det kun ved de ulike kontekstene det ble funnet skjell, og kun ved den østlige flaten at skjell var innlagt i hulrom i sidene. Betydningen av disse innleggingene er usikkert, men de inngår i en gjennomgående handling innenfor urgravsskikken og dyreofre, der innlegging og plassering av bein og artefakter blir gjort i bergsprekker og hulrom.

Funn urgrav:

Ts. Nummer	Antall	Type	Materiale	Felt ID
15143.1	1	Pinne med bark	Tre	F201
15143.2	1	Bearbeidet staur	Tre	F167
15143.3	1	Never	Never	F204
15143.4	1	Makroprøve	Organisk	Ingen ID
15143.5	1	Makroprøve	Organisk/tre	Ingen ID
15143.49	1	Ryggvirvel	Bein	F120
15143.50	3	Tenner	Tann	F121
15143.51	2	Kuskjell	Skjell	F185
15143.52	1	Mulig tekstil?	Organisk	F174
15143.53	1	Never, mose, tre	Organisk	F173
15143.54	1	Never	Never	Ingen ID
15143.55	1	Ryggvirvel	Bein	F178
15143.56	10	Skjell	Skjell	F175
15143.57	1	Bekken	Bein	F170
15143.58	1	Overarmsbein	Bein	F186
15143.59	1	Skinnebein/tibia	Bein	F169
15143.60	1	Ribbein	Bein	F205
15143.61	1	Fragment av bein?	Bein	F206
15143.62	1	Fragment av ribbein	Bein	F200
15143.63	1	Ribbein	Bein	F184
15143.64	1	Fragment av ribbein	Bein	F177
15143.65	1	Leggbein	Bein	F168
15143.66	1	Ribbein	Bein	F190
15143.67	1	Ribbein	Bein	F171
15143.68	1	Ribbein	Bein	F180
15143.69	1	Ribbein	Bein	F183
15143.70	1	Ribbein	Bein	F198
15143.71	1	Ribbein	Bein	F199
15143.72	1	Ribbein	Bein	F193
15143.73	1	Ribbein	Bein	F194
15143.74	1	Ribbein	Bein	F182
15143.75	1	Ryggvirvel	Bein	F172

15143.76	1	Ryggvirvel	Bein	F187
15143.77	1	Ryggvirvel	Bein	F188
15143.78	1	Ryggvirvel	Bein	F189
15143.79	1	Tann	Tann	F179
15143.80	1	Sternum	Bein	F197
15143.81	1	Tåbein	Bein	F191
15143.82	1	Tåbein	Bein	F192
15143.83	2	Tåbein	Bein	F202-203
15143.84	1	Kragebein	Bein	F181
15143.85	1	Overarmsbein	Bein	F196
15143.86	1	Kranie, dyr	Bein	F208
15143.90	1	Veskebeslag	Bein	F195

Som det allerede er nevnt besto urgraven av skjelettdeler, organisk masse, tre, mose, mindre forekomster av never, skjell, fuglekranie og ett veskebeslag. Bortsett fra det øverste laget med stein, var gjenstandene omgitt av organisk masse. Den løpende funnidentiteten i felt er også en generell indikator for funnstratigrafi. Lagdelingene som det henvises til var i all hovedsak definert etter seksjoner med registrert materiale, hvor vi måtte fjerne mer stein og rense frem.

Figur 14: Øverste laget som tolkes som relativt uberørt. Her ses leggbeinet og skinnbeinet. Foto: Silje Sivertsvik.

Den første seksjonen som ble tatt inn omfattet funn som mer eller mindre var synlige i dagen, herunder to ryggvirvler og tre fragmenterte tenner. Etter at man fjernet steinene dukket skinnbeinet og leggbeinet opp omgitt av organisk masse. Omtrent på samme nivå lå bekkenet, ett ribbein, én ryggvirvel (Funn ID 120-121, F168-172). Etter at disse var blitt renset frem, dokumentert og registrert ble neste lag avdekket.

Laget besto av ribbein, ryggvirvler, tann, kragebein, kuskjell og overarm samt to tåbein. Det var også her mye organisk masse som besto av mose, kvist, tre, never, løv og lyngrester (F177-F192)

Figur 15: Deler av det andre avdekkede laget med blant annet ribbein, overarm og kuskjell omgitt av organisk masse. Foto: Silje Sivertsvik.

Det nederste laget var ikke klart avgrenset og lå like under foregående gjenstandsgruppe og noe organisk masse. Her avgrenset gjenstandene vertikalt på et naturlig lag med stein. Men også her var det luftige hull som gjorde det noe utfordrende å ta inn funn. Det ble registrert funn av blant annet ribbein, overarmsbein, sternum, tåbein (?), fuglekranie, veskebeslag, bearbeidet trepinne og noe never (F193-F208).

Det er noe vanskelig å kunne nøyaktig si hvordan den døde har blitt lagt ned i urgraven, men det er en del som tyder på at personen har ligget med hodet inn mot den sørlige flyttblokken, med beina mot nord. Personen har ikke blitt lagt i et murt kammer, men antageligvis lagt i en naturlig ur og dekket til med stein. Mengde organisk masse tyder også på at personen har blitt lagt til hvile med en form for tilrettelegging med mose, never og tre/kvist. Det er blant annet funnet graver der den døde er lagt i en pulk som igjen står over et neverlag (Schanche 2000:195). Nå var det meste av trevirke som ble funnet i urgraven kledt med never, og fremsto ikke som bearbeidet. Men dette var vanskelig å avgjøre ettersom det meste av trevirke var svært fragmentarisk.

Prøver:

Det ble tatt ut tre prøver av never fra ulike nivåer i urgraven. 1 av prøvene var av never funnet i det øvre sjiktet av graven (Ts.Nr. 15143.54), mens 2 ble tatt mot bunnen av graven med sikker kontekst. En av prøvene ble tatt fra en pinne helt i bunnen av graven. (Ts.Nr. 15143.1 og Ts.Nr. 15143.3).

Ts. Nummer	Prøve	Materiale	Vekt	Kontekst
Ts. 15143.1	Prøve 3	Never	2,51 gram	Urgrav
Ts. 15143.3	Prøve 2	Never	2,73 gram	Urgrav
Ts. 15143.54	Prøve 1	Never	2,39 gram	Urgrav

Gjenstandsmateriale:

Det ble i all hovedsak funnet få gjenstander. De store mengder med organisk materiale i selve graven tyder uansett på at det kan være snakk om en form for gravskikk der bjørkeris, mose og never har inngått i nedleggelsen, og at det i mindre grad har vært deler av pulk eller annen trekonstruksjon. Den eneste gjenstanden som kunne identifiseres var et lite ornamentert veskebeslag i bein. Veskebeslag i bein er produsert helt frem til 1900-tallet, og den generelle utformingen har i mindre grad endret seg. Den største formendringen som er registrert på funnmateriale er tykkelsen og bredden på beslaget, hvor de eldre er bredere og tynnere. De fleste veskebeslagene kan trekkes tilbake til middelalder, og det er få som kan dateres tilbake til jernalder.

Utformingen er ofte halvmåneformet med 2-3 hull til feste. 2 hull er plassert på hver ende, ofte på utsiden av et innskåret omsluttende hakk. Det er også vanlig med et senterhull for en eventuell lukkemekanisme. De veskebeslag som er registrert fra nyere tid har vanligvis ornamentikk og innriss. Den vanligste ornamentikken er adskilte kantborder med smale sikksakk-mønster eller diagonale linjer. Det forekommer også punktornamentikk. I midten er det vanlig med et bredere hovedfelt med ulike mønster. Vanlig er det med sikksakk-mønster, triangulære geometriske figurer eller kryssmønster.

Funnet fra Skrovkjosen er noe annerledes da den har en rett nedre kant, mens den øvre er halvmåneformet. Halvbuen har en definert ornamentikk bestående av bølgede linjer med markerte punkter ved «bølgetoppen». Det kan også se ut som den øvre kanten er definert med en langsgående linje. Den nedre kanten er definert med 2 symmetriske linjer som inneholder lange bølgede linjer med punktornamentikk rundt «bølgen». I dette feltet er det 2 hull som har rester etter jern, noe som mest sannsynlig stammer fra festeanordningen. Mellom disse er det risset inn 3 vertikale bølgelinjer med parvise punktørneringer.

Det ble også funnet et lite kvadratisk stykke med organisk stoff som i felt ikke lot seg definere nærmere. Det kan være snakk om et lite stykke tøy, men det vil være nødvendig å få dette undersøkt nærmere av konservator.

Funnspredning:

Funnspredningen ble lokalisert i 3 klare konsentrasjoner. 2 av disse ble funnet i den østlige flaten, øverst i den østlige passasjen. Disse lå nord og sør på flaten og besto av dyrebein, dyretenner, enkelte skjelle og fiskebein. I hovedkammer mot sør ble selve urgraven lokalisert. Det ble også funnet dyretenner, beinfragment og fiskebein i den østre passasjen.

Naturvitenskaplige analyser:

I november 2013 ble det levert inn beinmateriale fra urgraven. Disse stammer fra de omrotede delene som tidligere ble innhentet av politiet i Tysfjord (Fremover 16.06.2011). Identifisering av beinmaterialet ble gjennomført 13. november 2013 av Julia Holme Damman og Dikka Storm, og resulterte i 11 osteologiske identifiserbare funn, samt 7 myntfunn. Det ble også tatt ut en prøve fra beinkollagen tilhørende hodeskalle (?) som ga en datering 640-680 evt (2 sigma kalibrering med 95% sannsynlighet). Analysen ble utført av Beta Analytic Inc, Miami USA.

Det ble sent inn 3 dateringer av never fra selve urgraven.

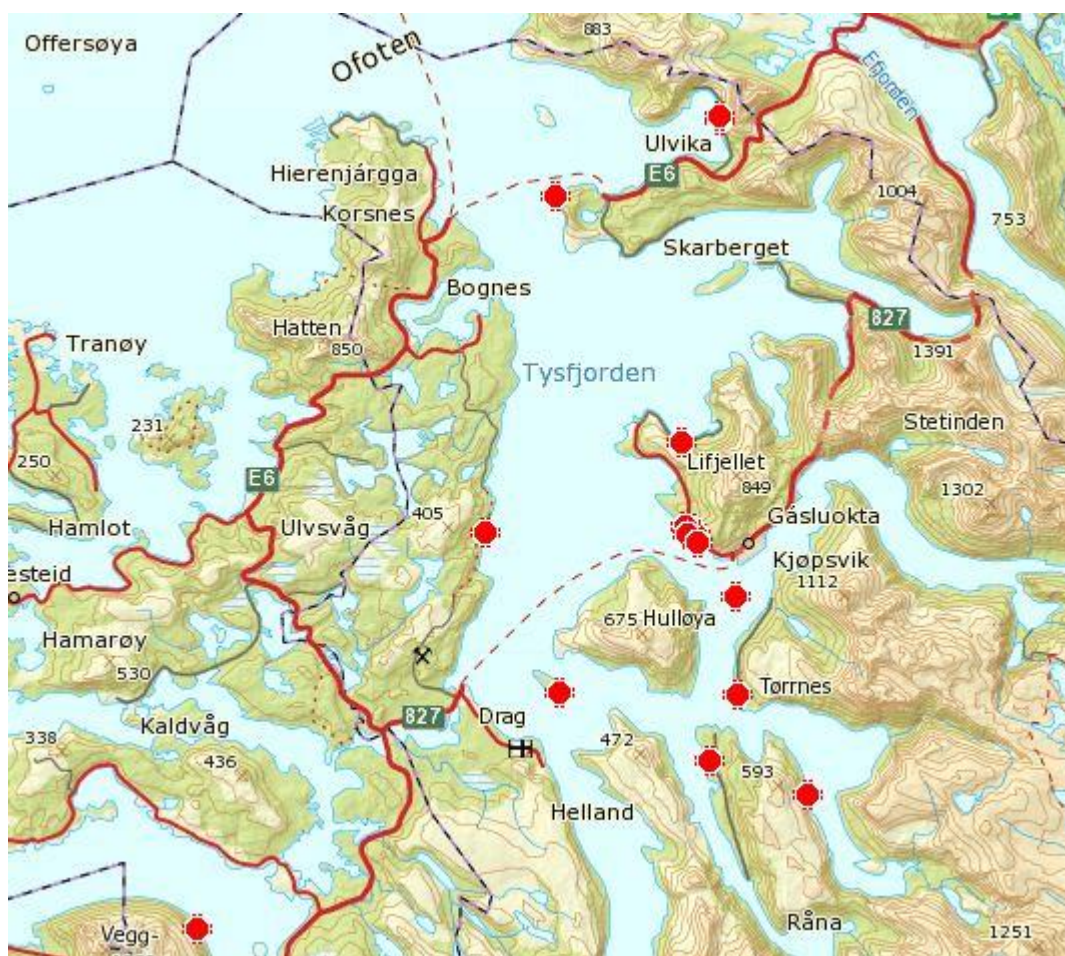
8. Diskusjon

Funnet i lokal og regional kontekst:

I en lokal kontekst inngår kulturminnet i et eksisterende funnkategori som er sterkt tilstedeværende i Tysfjord. I følge Schanche (2000) er det registrert 21 urgraver i Tysfjord, med 2 større lokaliteter ved Urvika og Skrovkjosen (Schanche 2000:160,401, Nielssen

1990:57). Av disse er det 4 som er datert på bakgrunn av typologi. Lokalitetene ved Kvitstein (C25531) er på bakgrunn av Kjelmøykeramikk datert til tidlig metaltid (Schanche 2000:172-173). Lokaliteten Skrebukt (Ts. 2618-19), Urvika (Ts. 4330 a-b) og Lappholmen (C11244 og C11343) er alle datert på bakgrunn av typologi til perioden 1000-1200 evt. Dette viser at det også i Tysfjord frem til nå har manglet daterbare funn tilhørende jernalder. Det er i så måte interessant at det nå forekommer en utgrav som dateres til merovingertid, noe som viser til en kontinuitet i den samiske tilstedeværelsen i Tysfjord. Samtidig setter den en nærmere kontinuitet mellom urgravene fra Urvika og Lappholmen, til den eldste lokaliteten fra Kvitstein.

I jernalderen beskrives Tysfjord som et hovedområde for samisk bosetting, og det var først i løpet av slutten av jernalderen at norrøne bosetninger beveget seg inn i fjordene. Slik sett ble områdene Løding-Tjeldsund og Tysfjord et kontaktområde (Nielssen 1990:51). Ut i fra lokalitetene til urgravene i Tysfjord kan dette se ut til å samsvare godt, hvor de ligger i de indre fjordstrøk. Dette kan også ses i lokaliseringen til eksempelvis norrøne funn som stammer fra merovingertid. Det er gjort funn fra denne perioden fra Lødingen og Tjeldsund blant annet ved Hegstad, Ytterstad, Ulvik, Hårvik, Sandnes, Stokke, Kjærstad, Våje, Tofte, Tjeldnes og Kongsvik. Men det er også spor som peker mot et mer sammensatt bilde med både samisk og norrøn tilstedeværelse i og rundt Tysfjord.

Figur 16: Oversikt over registrerte urgraver i Tysfjord etter Schanche (2000).

Ser man på lokalitetens beliggenhet i Skrovkjosen ligger urgravene i det som kalles «uran» lokalt. Det er av flere argumentert at beliggenheten til urgraven hadde en viktig religiøs betydning. Som tidligere var det viktig å fa en definert og avgrenset plass for de døde, et skille mellom de levende og døde, som ofte ble en sakral topografi hvor de døde ble lagt i oppbrutte og skrinne stein- og urområder. Ura ble en fysisk manifestasjon gjennom sitt døde og statiske landskap som brakte en metaforisk forbindelse mellom den «døde» ura og urgraven, og på den andre siden, den «levende» verden med frodig vegetasjon, liv og bolig (Schanche 2000:282-286). En slik differensiering mellom det døde og det levende skapte både en definert avgrensing, men også en fremheving av to ulike verdener. Derfor vil det også være naturlig at det har eksistert boplasser i nær avstand til urgravene.

Leirkar med Andronovo-ornamentikk. Kvitsteinelva, Tysfjord, Nordland.

Figur 17: Asbestkeramikk funnet i urgrava fra Kvitstein (C 25531). Fra Gjessing 1942: Pl. IV.

I en lokal kontekst konkretiseres tilstedeværelsen av en samisk befolkning i Tysfjord, og den beriker de kjente skriftlige kilden og trekker den samiske tilstedeværelsen tilbake til merovingertid og tidlig metaltid. Ser man på de tidligere daterte urgravene i Tysfjord, med datering til tidlig metaltid (Kvitstein) og tidlig middelalder (Skrevik, Urvika og Lappholmen), faller urgraven fra Skrovkjosen inn i en periode som ikke bare i lokal kontekst er fraværende, men også i en regional kontekst mangler. Tysfjord er den kommunen som etter Varanger har desidert flest urgraver, hvorpå flere angivelig skal stamme fra jernalder. Flesteparten av disse er dokumentert av Anatomisk institutt, og ligger således ikke inne i Tromsø museums arkiv

(Schanche 2000:126). Det er dessverre ikke tid eller kapasitet til å følge opp disse i denne rapporten.

Andre indikatorer for en samisk tilstedeværelse kan ses i de samisk bjørnegravene. Bjørnegraver består av nedlagte bjørnebein innenfor en rituell kontekst. Den kjennetegnes ofte av margspaltede bein, i enkelte tilfeller med skjæremærker, som ofte er nedlagt i tilknytning til en steinkonstruksjon. Slike graver er spredt utover det sirkumpolare området og er å finne blant annet hos Ainufolket. Bjørnen innehar en hellig status innenfor den samiske kulturen, og både jakten, slaktingen og begravelsen er innlemmet med en rekke ritualer. Misjonærer omtalte samenes forhold til bjørnen, der den var det helligste dyret og

gikk under navnet «guds hund», og bjørnen ble omtalt å ha 12 manns vett og 10 manns styrke (Myrstad 1996:4, Hansen & Olsen 2004:128, Guttormsen 2005:173).

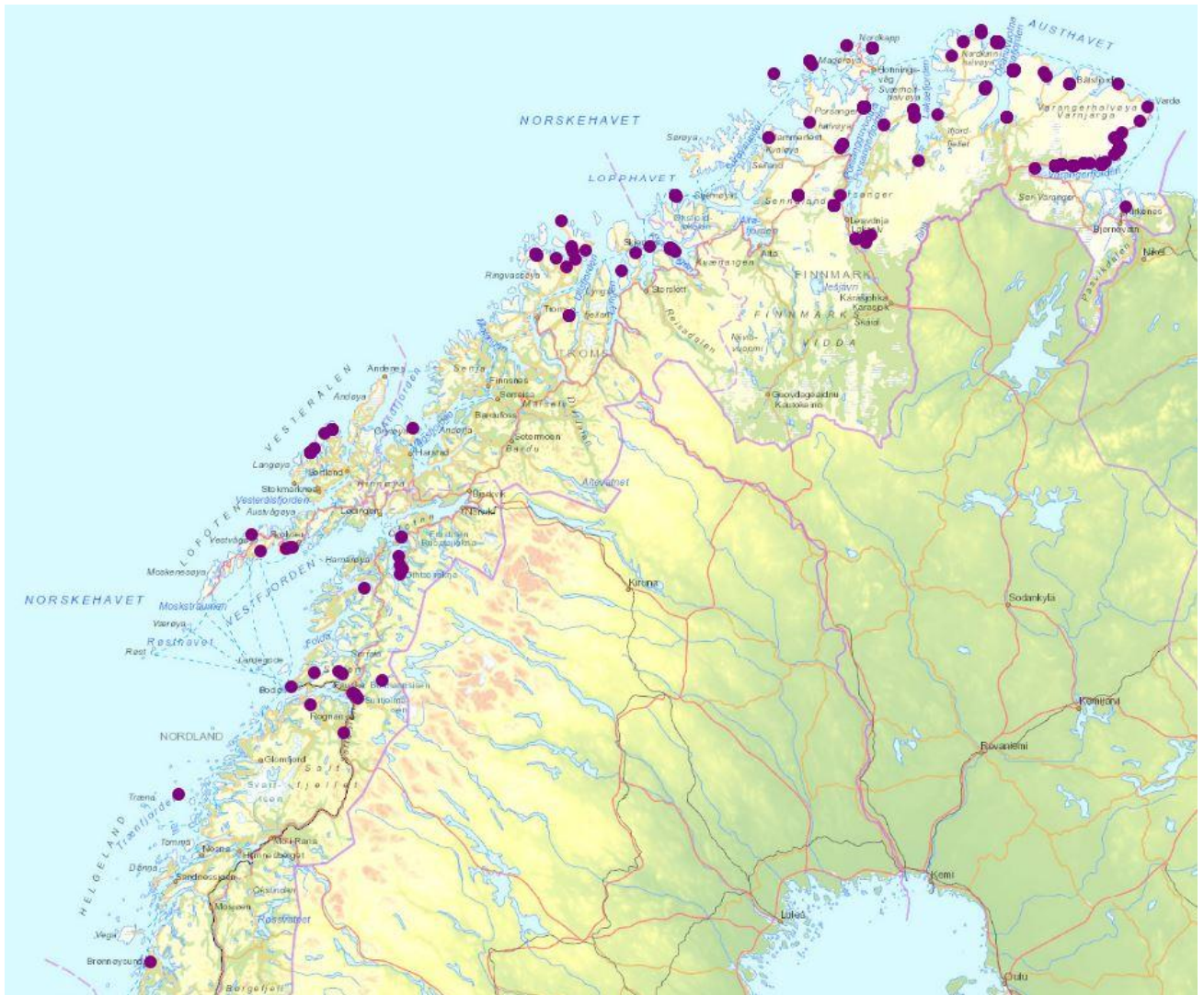
Ragnhild Myrstads hovedfagsavhandling fra 1996 omhandler bjørnegraver, og ser nærmere på blant annet forekomsten av graver i Nordland. Lokalteter som er registrert i Nordland er Seines (Narvik k.), Kjærfjorden (Tjeldsund k.), Dypfest (Lødingen k.), Kalveneset (Lødingen k.), Aanesteinen (Sortland k.), Tysfjord 1 (Tysfjord k.), Tømmervik (Tysfjord k.), Ytre Straumen (Tysfjord k.), Moskenesøy (Flakstad k.), Nøkkelelven (Ballangen k.), Nevelsfjord (Bodø k.), og Graddiselva (Saltdal k.) (Myrstad 1996:38-45).

Flere av gravene har dateringer til middelalder, mens andre mangler dateringer. Når det gjelder bjørnegravene fra Tysfjord mangler disse god dokumentasjon, og de ble beskrevet av Kristian Schreiner som å ha vært «hellesatt blant grottegravene» (Myrstad 1996:41). Dette kan være en indikator på at de mest sannsynlig har ligget i felt med urgraver.

Det foreligger en datering fra Kjærfjorden som setter bjørnegraven inn i perioden 220-325 evt., romertid. Dette tyder på at det så tidlig som i eldre jernalder var en samisk tilstedeværelse i området, og at det allerede på denne tiden var knyttet nære bånd til bjørnen. Det kan også antyde at bjørneritualene er svært gamle. Dette setter også dateringen fra urgraven på Kvitnes i et større kompletterende bilde, og viser til at 2 sterke samiske religiøse praksiser allerede i tidlig metalltid og eldre jernalder var tilstede i Nordland. Bjørnegraven fra Kjærfjorden er den eldste som er funnet i Skandinavia.

Ser man på det regionale bildet er Tysfjord som nevnt spesielt interessant da det er særlig mange urgraver som er registrert innenfor kommunen, og sammen med Salten er de mest funnrike stedene med urgraver etter Varanger. I forhold til funnomfanget i Varanger, som er på hele 207 urgravfunn, er ikke Tysfjord i nærheten når det kommer til antall. Men det er uansett et særtrekk at det forekommer en slik funntetthet i dette området. Det er tidligere funnet 21 urgraver i Tysfjord, og av disse foreligger det 4 typologiske dateringer som har et tidsspenn fra tidlig metalltid og frem til middelalder. Trekker man inn dateringen fra Skjellesvik, som stammer fra tidlig merovingertid, viser Tysfjord et særlig spennende omfang og svært stor tidsdybde som tidligere kun er registrert i Varanger (jf. Schanche 2000:176,190).

Av de daterte urgravene er det generelle bildet en datering fra tidligst overgang mellom vikingtid/middelalder og utover middelalderen. Selv om antallet urgraver er mindre enn antall registrerte i Varanger, er det likevel svært interessant at dateringene mellom disse stedene samsvarer. Samtidig er det påfallende få urgraver fra Troms, noe som gjør at Tysfjord og Varanger peker seg ut som avgrensede konsentrasjoner vedrørende urgravsskikken, og da særlig i forhold til dateringer og tidsdybde.

Figur 18: Urgraver registrert i Askeladden. Illustrasjonen er mangelfull da det savner en del urgraver som er registrert gjennom ulike institusjoner.

Gravform, funn og kronologi:

For tidligere daterte graver er det utformet en mindre oversikt i forhold til dateringer og gravform. Dette er basert på graver der form er dokumentert. Av gravtypene – huler og hellere, kløft og sprekke, inntil berg og røys – er det en stor forekomst av graver i huler og berg. Schanches gjennomgang viser at av de formdokumenterte gravene er det totalt 39 sikre graver i huler og hellere. Det er videre registrert 6 graver fra både kløft og sprekke samt inntil berg. Av røyser er det registrert 14 stykker (Schanche 2000:192).

Selv om det forekommer en del variasjon i antall registrerte gravformer, er det tydelig at de ulike typene i stor grad har en vedvarende bruk fra tidlig metalltid og frem til middelalderen, noe som betyr at gravform i mindre grad kan spesifiseres og typologisk dateres. Dette kan være en indikasjon på at selve gravformen i mindre grad har vært viktig, men at det først og fremst er den topografiske konteksten som har vært avgjørende. Selv om antallet formdokumenterte graver er lavt, har huler og hellere en økende tilkomst gjennom yngre jernalder og middelalder. Graven fra Skjellesvik inngår i denne kategorien.

Ser man nærmere på funnkategoriene som er gjort ved Skjellesvik, er det i stor grad normale funn som preger graven, herunder never/tre, skjell, dyre- og fiskebein og ornamentert

beingjenstand. Never og tre er ofte spor etter neversvøping og/eller pulk/kiste. Neversvøping er i all hovedsak et sentralt trekk ved urgravsskikken, der man har kledt inn den døde i never. Det skal være registrert 115 urgraver med neversvøp, hvorav 70 stammer fra Varanger. Neversvøp er å finne i utbredelsesområdet gjennom hele bruksperioden for skikken, og i Schreiners siste undersøkelser i Tysfjord ble neversvøp registrert i samtlige graver (Schanche 2000:193).

Ved grava i Skjellesvik ble det funnet en del fragmenter og flak av never, men funnmengden var begrensende både i forhold til definering av bruk og bruksområde. Det ble ikke registrert noen spor etter søm på neverbitene, og dette kan indikere at neverbitene ikke er fra svøping. Det er funnet flere graver med små mengder never der bevaringsgraden er svært god. Mye tyder på at funnmengden av never sammen med de gode bevaringsforholdene peker mot at urgraven fra Skjellesvik ikke var neversvøpt, men at det på lik linje med flere andre urgraver har kontekstuelle neverfunn knyttet til selve begravelsen. Neverbitene og trefragmentene var godt bevart og bevaringsforholdene i urgraven har vært svært gode. Det er derfor mindre sannsynlig at den begrensede mengden never er et resultat av forvitring og dekompostering. En mulighet er at never har inngått som kledning for selve graven, eller at man har kledt deler av personen med never.

Det ble også funnet en god del rester av tre i urgraven. Det er tidligere funnet rester av pulkdeler i en del urgraver, og funnene er spredt utover hele utbredelsesområdet. Flere graver har på lik linje med urgraven ved Skjellesvik rester etter tre, uten at man har klart å identifisere disse nærmere. De eldste daterte gravene med deler fra pulk stammer fra sen yngre jernalder, og holdes som de eldste arkeologiske belegg for bruk av tamrein (Schanche 2000:196-197). Ved Skjellesvik ble det funnet en del trevirke der mesteparten var mindre kvist og små trepinner. De aller fleste av disse var neverkledte, og den fysiske størrelsen sammen med ubehandlet trevirke peker ikke mot at dette har vært benyttet til slede/pulk eller lignende. Ser man på det organiske materialet som er funnet ved Skjellesvik kan man fremme en foreløpig hypotese rundt gravleggingen. Mest sannsynlig kan individet ha blitt lagt i uren omgitt av mose og kvist. Det kan også være en mulighet for at det har blitt delvis kledt med never, eller at never er brukt i selve gravkonstruksjonen.

Dyrebein og snegler er relativt vanlige funn tilknyttet urgraven. De hyppigste artene som forekommer er fisk, fugl, rein, skjell og pattedyr. Det er vanlig at man kun finner deler av skjelettet, og ofte med kløyvde knokler. I Varanger er det en maritim orientering der funn av dyrebein består av fisk, sjøfugl, snegler, oter, sel og hval. Terrestriske dyr representeres av tamdyr og rein. Schanche antar også at urgraver med tamdyr mest sannsynlig må stamme fra middelalderen (Schanche 2000:204). Av graver utenfor Varanger er det ifølge Schanche ingen som har registrert skjell og sneglehus, kun én med fiskebein, 6 med fuglebein og 17 graver med pattedyr, og at det i de fleste tilfeller kun er registrert én art tilknyttet hver grav (Schanche 2000:206). Setter man graven fra Skjellesvik opp mot dette, er det tydelig at flere av disse hypotesen ikke lengre holder stand. Graven har blant annet funn av tamdyrbein (mest sannsynlig ku), smågnager, fugl, skjell og sneglehus. Det vil si at variasjonsbredden er svært stor, samtidig som den innehar funntyper som tidligere er antatt å være mer eller mindre fraværende i en slik sammensetting.

Nå må det likevel tas forbehold om samtidighet mellom de ulike funnkonsentrasjonene, da de største forekomstene av dyrebein er funnet utenom selve graven. Men også i graven ble det gjort funn som avviker i forhold til Schanches sammenfatning. Det ble funnet to kuskjell i gravens nedre del, som mest sannsynlig kan ha bli lagt på brystet til vedkommende, eller i en veske. Helt i bunnen ble det også funnet et kranie tilhørende fugl.

Det ble kun funnet én gjenstand i graven, herunder et dekorert veskebeslag i bein. Den vanligste funntypen er pilspisser av bein. Det er gjort et funn i Tysfjord av en dobbelkam i bein, fra en ukjent gravkontekst (Schanche 2000:208). Oversikten over funn tilknyttet urgraver viser at det i mindre grad er gjort funn av veskebeslag. Det er gjort funn av et mulig veskebeslag i en grav ved Gutheberget, Sverige, som er tolket som et mulig veskebeslag datert til middelalderen (Zachrisson 1976:44-45). Der ser slik sett uvisst om det er datert noen veskebeslag tidligere enn middelalder, noe som gjør veskebeslaget fra Skjellesvik en viktig tilvekst.

Den foreløpige gjennomgangen av skjelettmaterialet peker mot at det er snakk om ett individ. Den arkeologiske nødutgravingen som ble utført i 2014 fant ikke doble beinsett. Men av de funn som ble tatt inn i 2013, var det en hodeskalle og del av skalle med gane (muligens side av bakhodet), noe som kan indikere at det er snakk om 2 ulike individer. Konteksten til materialet fra 2013 er noe usikkert, og det er uvanlig at det kun er ett beinfunn som antyder to individer, og ingen fra nødutgravingen i 2014. Det forekommer graver med flere individer, men i all hovedsak er de fleste urgraver separate graver beregnet og tilegnet en person. Den endelige konklusjonen vil komme etter en osteologisk undersøkelse av skjelettmaterialet, noe som vil gjøres i løpet av 2015.

9. Oppsummering:

Nødutgravingen ved Skjellesvik avdekket et større hulrom bestående av én urgrav og to konsentrasjoner av dyrebein. Det er tidligere innkommet skjelettmateriale fra lokaliteten grunnet moderne påvirkning, og det er tatt ut en datering som viser at graven stammer fra Merovingertid. Urgraven faller dermed inn i en perioden som tidligere i mindre grad har vært representert i det arkeologisk urgravsmaterialet sør for Finnmark. Dette har mest sannsynlig å gjøre med undersøkelsesgraden som er gjort vedrørende kulturminnekategorien, men det viser i all hovedsak at urgravsskikken har vært mer utbredt enn tidligere antatt.

Urgraven ved Skjellesvik beriker og utfyller bildet i forhold til utbredelsen og innhold, og motstrider antagelsen om at skikken i all hovedsak er å finne i Varanger gjennom tidlig metalltid og jernalderen. På bakgrunn av dette er urgraven fra Skrovkjosen en svært viktig kunnskaps giver både i lokal og regional kontekst, og viser at den samiske tilstedeværelsen kan dokumenteres fra tidlig metalltid, gjennom jernalderen og middelalderen, frem til de siste skriftlige kildene på starten av 1800-tallet. I løpet av 1800-tallet var mye av de samiske gårdene assimilert inn i det norske samfunnet, og rundt 1850 kom det store tilflyttinger fra Hardanger som bosatte seg i Skrovkjosen. Etter dette var det få spor igjen av den opprinnelige samiske bosettingen i Skrovkjosen, og en bosetningsperiode på flere tusen år var over.

Litteratur:

Gjesing, Guttorm.

1927. *Finsk-ugriske vikingetidssmykker*, Universitetets Oldsakssamlings Årbok.

Gjessing, Guttorm.

1942. *Yngre steinalder i Nord-Norge*. Serie B: Skrifter, Vol. XXXIX. Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Oslo.

Guttormsen, Helge.

2005. *Fra istid til Læstadius*. Lyngen Regionhistorie, Bind I. Lyngen bygdebok.

Hansen, Lars Ivar & Bjørnar Olsen.

2007. *Samenes historie fram til 1750*. 3. opplag. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag.

Myrstad, Ragnhild.

1996. *Bjørnegraver i Nord-Norge. Spor etter den samiske bjørnekulten*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Tromsø.

Myrvoll, Elin Rose.

2005. *Samiske urgraver. Statusrapport med forslag til miljøovervåkningsprogram*. NIKU Rapport 7.

Nielssen, Alf Ragnar.

1990. *Fra steinalder til 1700-tallet*. Lødingen, Tjeldsund og Tysfjords historie IV. Lødingen, Tjeldsund og Tysfjord kommune. Sentraltrykkeriet A/S, Bodø.

Nielssen, Alf Ragnar & Hilgunn Pedersen

1994. *Fra vidstrakt prestegjeld til storkommune*. Lødingen, Tjeldsund og Tysfjords historie 1700-1870. Lødingen, Tjeldsund og Tysfjord kommune. Sentraltrykkeriet A/S, Bodø.

Schanche, Audhild.

2000. *Graver i ur og berg. Samisk gravskikk og religion fra forhistorisk til nyere tid*. Dawi Girji OS, Karasjok.

Van Der Spa, Linda

2009. Skjøtselplan for kulturminnelokalitetene i Skrovkjosen. Sametinget, Drag.

Zachrisson, Inger

1976. Lapps and Scandinavians: archaeological finds from Northern Sweden. *Early Norrland*. Nr. 10, Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Stockholm

Vedlegg:

Fotoliste:

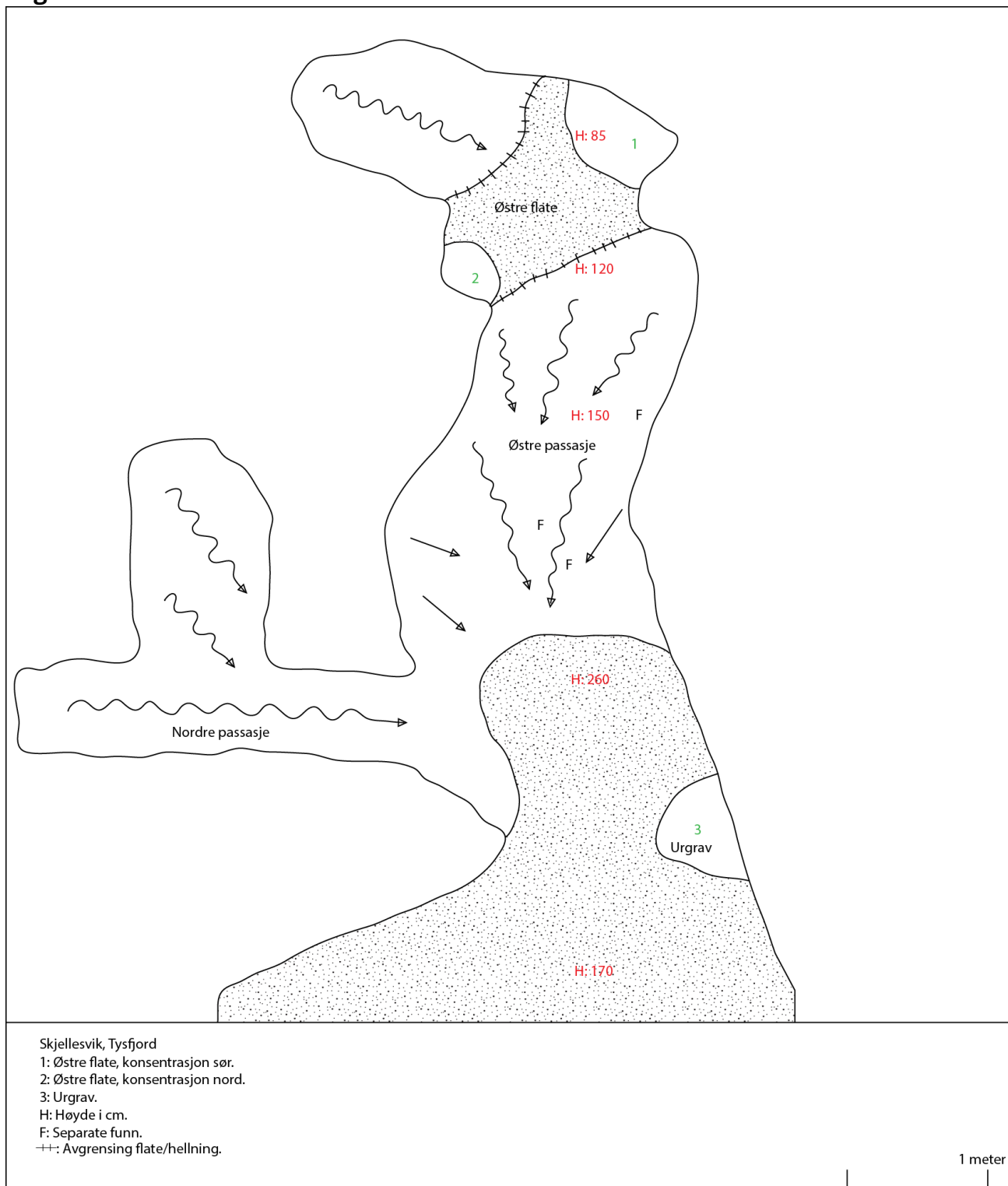
Fotonr.	Retning	Beskrivelser	Dato/sign	Figur
DSC_0083	Ø	Hulrommet sett fra vegen	1.7.2014/IF	Forside
DSC_0123	Ø	Thomassen og Sivertsvik jobber ved østlige flaten	2.7.2014/IF	Figur 3
DSC_0123	V	Utsyn fra urgraven	3.7.2014/IF	Figur 5
DSC_0121	N	Mot den nordlige passasjen	2.7.2014/IF	Figur 6
DSC_0095	S	Østlig flate, konsentrasjon sør	1.7.2014/IF	Figur 7
DSC_0113	Ø	Utsyn fra hovedkammer opp østlig passasje	2.7.2014	Figur 8
DSC_0099	S	Urgraven slik før fjerning av de øverste steinene.	3.7.2014/SS	Figur 9
DSC_0101	S	Intakt del av urgravens øvre del	3.7.2014/SS	Figur 9
DSC_0162	S	Urgravens nedre del med organisk masse	3.7.2014/SS	Figur 10
DSC_0157	S	Urgravens nedre del med funn av bl.a kuskjell	3.7.2014/SS	Figur 10
DSC_0125	N	Østre flate, konsentrasjon nord	2.7.2014/SS	Figur 11
DSC_0093	S	Østre flate, konsentrasjon sør	1.7.2014/SS	Figur 12
DSC_0149	Ø	Sneglehus innlagt i hulrom i vegg	2.7.2014/SS	Figur 13
DSC_0106	S	Leggbein og skinnbein i gravens øvre lag	3.7.2014/SS	Figur 14
DSC_0151	S	Deler av det andre avdekkede laget med blant annet ribbein, overarm og kuskjell omgitt av organisk masse	3.7.2014/SS	Figur 15

Funnliste:

Museumsnr.	Unr.	Gjenstand	Form	Materiale	Periode	Gård	Gnr.	Kommune
Ts15143	1	Pinne	rund m/bark	tre/never	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	2	Staur		tre	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	3	Never		never	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	4	Prøve, makro		trefiber/skjell/kvist/never	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	5	Prøve, annet		tre/never	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	6	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	7	Bein, ubrente	fugl	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	8	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	9	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	10	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	11	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	12	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	13	Bein, ubrente	dyr	bein/tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	14	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	15	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	16	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	17	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	18	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	19	Tann	dyr	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	20	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	21	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	22	Tann	dyr	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	23	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	24	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	25	Tann		tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	26	Tann		tann/bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	27	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	28	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	29	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	30	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	31	Bein, ubrente	fugl	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	32	Tann	dyr	tann/bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	33	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	34	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	35	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	36	Tann	dyr	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	37	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	38	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	39	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	40	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	41	annet	Dyr	organisk materiale	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	42	Tann	Dyr	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	43	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	44	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	45	Skjell		skjell	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	46	Tann	Dyr	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	47	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	48	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	49	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord

Ts15143	50	Tann	Menneske	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	51	Skjell		skjell	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	52	annet		tekstil/organisk materiale	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	53	Never		never/organisk materiale	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	54	Never		never	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	55	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	56	Skjell		skjell	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	57	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	58	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	59	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	60	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	61	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	62	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	63	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	64	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	65	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	66	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	67	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	68	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	69	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	70	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	71	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	72	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	73	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	74	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	75	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	76	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	77	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	78	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	79	Tann	Homo sapiens	tann	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	80	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	81	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	82	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	83	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	84	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	85	Bein, ubrente	homo sapiens	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	86	Bein, ubrente	fugl	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	87	Bein, ubrente	fisk	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	88	Skjell		skjell	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	89	Bein, ubrente	dyr	bein	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord
Ts15143	90	Beslag	prydbeslag	bein/jern	Jernalder	Under Eidet	4	Tysfjord

Tegneliste:

Figur 19: Skisse over hulrommet ved Skjellesvik.

Naturvitenskaplige prøver

Analyseresultater

